

13.

Intre filologie și medicină.

Plesnița

(Leon, *Istoria naturală med. pop. română*). Parazit vegetal, „oidium albicans“, întovărășit de o proliferare epitelială. Nu se află la Tiktin. Tiktin dă în schimb etimologia cuvântului *pleasnă*. Mold. popul. „Bläschen a. d. Zunge von Kindern. Postverbal von a *plesni*“. Plesnele (Muntenia); Pusche (Mold.); Plesne și pogană (Trans.); e după Leon (*ibid.*) stomatita aftoasă, „beșicuțe cari se fac pe limbă mai ales la copii“. Pamfile o definește: „bube sau beșici albe întinse pe cari le fac copii mici pe limbă și pe cerul gurii“. Etimologia „plesnelor“, postverbal de la „a plesni“, e plauzibilă când e vorba de stomatită aftoasă, care într’adevăr e caracterizată prin formarea de bășicuțe, cari, plesnind, dau mici ulcerații superficiale ale mucoasei. Deși la aparență s-ar părea că există o legătură între *plesniță* și *plesne*, — ambele afecțiuni ale mucoasei bucale la copii, — ea nu poate fi admisă. Plesnița = oidium = Soor nu dă beșici cari plesnesc; e o boală caracterizată de creșterea unui parazit vegetal care distruge epiteliul. Formarea stratului parazitar, alb, e atât de caracteristică și natura criptogamică a agentului patogen atât de bătătoare la ochi încât în terminologia populară streină aflăm pentru ea adesea numirea de „ciuperci“. Așa de ex. nemțește „Schwämmchen“. În limba ruteană aflăm numirea boalei de: *plisnjavka* (cetit plesnjavka), „von plisnj, Schimmel“ (Howorka-Kronfeld, *Vergl. Volksmedizin*). Deoarece „plesniță“ e dată de Leon, care a cules mai ales terminologia moldoveană și având în vedere raporturile între Moldoveni și Ruteni, cred că nu e greșit a stabili o legătură între *plesnița* și *plisnjavka*.

V. Bologa.

Glose medico-istorice în jurul etimologiei cuvântului „ciumă“.

Contrar etimologiilor mai vechi, Pușcariu, Berneker și mai în urmă Capidan (*DR.* III, p. 142—144) recunosc în „ciumă“ un cuvânt străvechiu român, derivându-l din $\kappa\upsilon\mu\alpha$, lat. *cyma* „Sprosse“. Bubonii ciumii, „Pestbeulen“, cel mai caracteristic simptom al molimei, i-ar fi dat numele. Deoarece cuvântul *ciumă* a trecut la Slavi, Capidan crede că el s’a format, — împreună cu altele, cari nu ne interesează aci — „în epoca expansiunii elementului

românesc în Peninsula Balcanică, și la nord, de-alungul Carpaților, care a urmat, aproximativ, între perioada de despărțire a dialectelor române și primele alcătuirii de stat ale Românilor din stânga Dunării“ (loc. cit. p. 144).

M-a izbit consonanța între concluziile scoase din etimologia cuvântului „ciumă“ și cele cari în timpurile mai nouă s'au tras din cercetările de epidemiologie istorică.

Intr'adevăr, noi știm că ceea ce se numeă în antichitate „λοιμός“, „pestis“ nici decum nu e identic cu noțiunea epidemiologică modernă de „ciumă“, „pestis“, cu boala cauzată de bacilul lui *Yersin*. „*Pest, pestis, pestilentia*: Früher Bezeichnung jeder bössartigen Volksseuche mit grosser Mortalität“ (Guttman, *Mediz. Terminol.*, 1912). Din epidemiile istorice de „ciumă“ din antichitate, ciuma lui *Tukidides* pare a fi fost un tifos exantematic, iar a lui *Antoninus* a fost probabil o combinație de variolă cu disenterie.

Prima epidemie de *ciumă în sens modern* în Europa, care rezistă criticei medico-istorice, e *ciuma lui Iustinian*, care a bânțuit între 531 și 580 în întreg imperiul bizantin și a decimat și populațiile Peninsulei Balcanice.

Deci această primă epidemie europeană de ciumă s-a ivit într'un timp când poporul românesc era tocmai în începuturile formației sale și pe o parte din teritoriul unde s'a întâmplat această formație. Ceea ce e și mai important: această primă epidemie europeană a avut caracterul exprimat *bubonic*.

Ciuma are următoarele forme: 1. bubonică; 2. cutanată; 3. pulmonară; 4. septicemică. Formele pot trece una în alta, se pot amesteca, în general însă caracterul unei epidemii e dominat de una sau alta din forme, care prevalează.

Ciuma lui Iustinian a fost dominată de caracterul *bubonic*. Ne-o atestă Procopios, Evagrius, Agathias. Numele boalei „pestis bubonum“, „clades glandularia“, „morbus inguinaris“, — în contrast cu „schwarzer Tod“, „Anthraxia pestis“, „Febris pestilentialis“ a autorilor și medicilor medievali apuseni, — ne-o dovedește de asemenea. Victor Fossel în *Geschichte der epidem. Krankheiten* (Handb. d. Gesch. d. Med., Jena 1903) spune respectiv despre ciuma lui Iustinian: „so dass wir darin bis in die Einzelheiten das vollständige Bild der Bubonenpest wiederzuerkennen im Stande sind“ (p. 754).

Despre epidemiile de ciumă cari au dominat ultimele veacuri ale evului mediu în Apus, și care poartă numiri care nu reoglindesc caracterul bubonic, aflăm tot la Fossel: „Besonders häufig trat sie als Lungenpest auf... Bei solchen Kranken kam es meist nicht zur Entwicklung der Bubonen, sie starben schon innerhalb 12—24 Stunden. Einmütig bezeichnen Ärzte wie Laien den Bluthusten als ein gefahrvolles Symptom“ ...

Deci: În timp ce la ciuma evului mediu târziu din Apus impresionau mai ales simptomele pulmonare, la epidemiile balcanice de la începutul evului de mijloc semnul cel mai bătător la ochi eră *bubonul*. Și precum boala „Scharlach“ și-a luat numele de la simptomul dominant, culoarea roșie a tegumentelor, așa se impune de sine din caracterul epidemiologic al primelor epidemii de pestă din Balcani românescul *ciumă* și arom. *pănucl'e* și *pușcl'e* (ultimul cuvânt fiind un indiciu, că pe lângă forma bubonică se cunoaște și cea cutanată, care de altcum de obicei, i se asociază).

V. Bologa.

14.

Un „Tatăl nostru“ necunoscut (1684).

De obicei speciemenle de „Tatăl nostru“ în limba română, datând din veacurile XVI—XVIII, stau alături de alte zeci ori sute de astfel de rugăciuni — ca probe de limbă ori curiozități. Întâmplarea a făcut să dăm peste un „Tatăl nostru“ românesc, publicat cu scopul de a dovedi latinitatea noastră. Aceasta — acum 250 de ani și datorită unui savant prusian: *Christophor Hartknoch*¹, autorul cărții „Alt- und Neues Preussen oder Preussischer Historien... Zwei Theile, Franckfurt und Leipzig, 1684. 6°, 21, 688 p. Titlul acesta nu lămurește însă de loc întâlnirea unui „Tatăl nostru“ românesc în lucrarea lui Hartknoch. De aceea, înainte de a trece la textul savantului german, vom da câteva cuvinte de introducere.

Hartknoch discută în cartea sa dacă faptul că în Prusia se întâlnește un oraș purtând numele *Romanova* sau *Rom(n)ove*,

¹ Profesor la gimnaziul din Thorn. A trăit între 1644 și 1687. Amănunte asupra lui, în *Allgemeine Deutsche Biographie*, (Leipzig, 1879). s. v.